

**DOMINIC
SANDBROOK**

AVENTURI ÎN TIMP

PRIMUL RĂZBOI

MONDIAL

Ilustrații de Edward Bettison
Traducere din limba engleză
de Mircea Pricăjan

POLIROM
2022

Cuprins

Prolog: Căderea Gondolinului.....	11
-----------------------------------	----

Partea întâi

Începe coșmarul

1. Mâna Neagră	21
2. Drumul spre apocalipsă.....	37
3. Se sting felinarele	54
4. Bătălia pentru Belgia	70
5. Vă vor ucide!	88
6. Noapte de vis.....	105

Partea a doua

Mașinările războiului

7. Atacul zepelinelor.....	127
8. Noi suntem morții	143
9. Îngerii tranșelor.....	159
10. Misiune imposibilă.....	176
11. Ciocnirea cuitasatelor	191

Partea a treia

Ziua întinericului

12. Poetul masacrului 211
13. Circul Zburător al Baronului Roșu 227
14. Capcana 243
15. Marea finală a Campionatului European 259
16. Steaguri roșii deasupra Rusiei 277

Partea a patra

Sfârșitul lumii

17. Trimiteți submarinele! 297
18. Regele Arabiei 312
19. Furtuna de oțel 327
20. Armata fantomelor 342
21. Al unsprezecelea ceas 358

Epilog: Soldatul necunoscut 375

Nota autorului 385

În cadrul ușii stătea singura femeie care îi putea ajuta. O siluetă scundă și slabă, cu ochi căprui, cu părul negru pieptănat pe spate dinspre fruntea palidă – nu arăta deloc ca un agent secret. De fapt, arăta mai curând ca o infirmieră.

Și, întâmplător, exact asta și era.

Edith Cavell se născuse în 1865, ca fiică a unui vicar dintr-un sat din Norfolk.

Încă de mică îi fusese bine inculcat sentimentul datoriei. Adora patinajul pe gheață, câinii și arta, dar dorința sa arzătoare, marele ei scop în viață, era să-și ajute semenii.

„Într-o bună zi, voi face ceva util – ceva pentru oameni”, îi spunea verișoarei sale. „Cei mai mulți sunt atât de neajutorați, atât de îndurerăți și de nefericiți...”

La douăzeci de ani a plecat la Londra și acolo a început să lucreze ca infirmieră. Colegilor li se părea că este teribil de timidă și de serioasă. Dar toți erau de acord că era o persoană deosebit de bună și amabilă, care trata oamenii cu o „răbdare de necrezut”.

În 1907, Edith a fost invitată să conducă primul colegiu pentru infirmiere din istoria Belgiei, cu sediul în capitala Bruxelles. S-a dedicat trup și suflet noii îndatoriri, educând infirmiere pentru zeci de spitale, școli și grădinițe.

În vara lui 1914, s-a întors în Anglia într-o scurtă vacanță. O ajuta pe mama ei în grădină când a aflat că nemții invadaseră Belgia.

Edith a știut imediat că trebuie să plece înapoi. „Datoria mea e să am grijă de infirmierele mele”, a spus. „Într-un astfel de moment, e nevoie de mine mai mult ca oricând.”

Pe 3 august, s-a întors la muncă. Șaptesprezece zile mai târziu, germanii au intrat în Bruxelles.

Edith a refuzat să fugă. „Fiecare soldat rănit trebuie să fie tratat, indiferent dacă e prieten sau dușman”, le-a spus infirmierelor. „Fiecare bărbat e un tată, soț sau fiu.”

Când au venit cei doi ofițeri britanici în seara aceea, disperați să fie ajutați, Edith n-a ezitat. Deși purta acum brasarda Crucii Roșii¹, organizație neutră în conflict, rămânea totuși, în adâncul sufletului ei, o englezoaică patrioată.

Timp de mai bine de două săptămâni i-a ținut ascunși în locuința sa, îngrijindu-le rănilor cu mâna ei. În cele din urmă, când au fost destul de întremați încât să poată călători, cei doi au plecat împreună cu ghizii lor belgieni, îndreptându-se spre granița cu Olanda neutră.

Așa a început viața secretă a lui Edith Cavell. În următoarele nouă luni a adăpostit zeci de soldați britanici, francezi și belgieni, ținându-i ascunși până când ajungeau apți să plece spre granița olandeză.

Ea a devenit o legătură esențială într-o rețea mai largă, condusă de doi aristocrați belgieni, prințul și prințesa de Croÿ. Parola era „Yorc”, adică Croÿ scris invers.

---

1. Crucea Roșie era o organizație caritabilă care ajuta oameni din toate forțele beligerante. Există și astăzi și oferă pretutindeni ajutor în caz de război și dezastre.

Edith cunoștea riscurile. Dacă ar prinde-o germanii, o puteau condamna la moarte pentru trădare.

În primăvara lui 1915, prințesa de Croÿ a avertizat-o că germanii deveniseră bănuitori. Dar când Edith a auzit că mai erau treizeci de soldați aliați care se ascundeau în apropiere de Cambrai, a insistat să-și continue misiunea. „Trebuie să-i salvăm”, a spus cu fermitate. „Dacă vreunul ar fi prins și împușcat, ar fi vina noastră.”

Săptămânile au trecut; lațul s-a strâns. Până în vară, Edith ajutase deja în jur de două sute de oameni, iar nemții erau mai alertați ca oricând.

Într-o zi, Edith a auzit agitație la ușa clinicii. În stradă, erau germanii. Cereau să facă o percheziție.

Le-a făcut semn să între, cu o mină care nu trăda nimic. În vreme ce soldații treceau dintr-o cameră în alta, fugarul Aliat s-a furișat afară prin grădina din spate.

Până la urmă, germanii au renunțat. Nu găsiseră nimic. Când s-a închis ușa, Edith a oftat a ușurare.

Dar pe 5 august s-au întors. Și de data aceasta, la plecare, au luat-o cu ei pe Edith.

Închisă într-o celulă germană, Edith s-a gândit că nu are rost să mintă. Părinții o crescuseră să fie o creștină adevărată, care spune întotdeauna adevărul.

Da, a zis ea, ajutase sute de oameni să fugă. Datoria ei era să salveze vieți. „Dacă nu-i ajutam, ar fi fost împușcați.”

Pe 7 octombrie, a fost dusă în fața unui instanțe de judecată a armatei germane, sub acuzația de trădare. Nu s-a oboșit să nege. „A vorbit fără să ezite”, a declarat un observator, „și a demonstrat că gândește limpede”.

A doua zi, instanța a anunțat sentința: moartea.

În toată lumea, oamenii au fost siderați de duritatea pedepsei. Chiar voiau nemții să execute o femeie, o infirmieră și o creștină devotată?

Observatori neutri i-au solicitat să se răzgândească. Chiar și unii oficiali germani considerau că, deoarece Edith fusese sinceră, ar fi o dovadă de cruzime fără margini să fie executată.

Dar comandantul local a fost de neclintit. Domnișoara Cavell știuse care era pedeapsa – așa că trebuia să plătească prețul.

Apoi, pe 11 octombrie, nemții i-au spus că va fi împușcată în dimineața următoare. Dar i-au îngăduit să aibă un ultim vizitator – pe prietenul ei Stirling Gahan, un vicar al Bisericii Anglicane care locuia în Bruxelles.

Spre mirarea lui, Gahan a găsit-o pe Edith stăpânită de un „calm desăvârșit”. Nu se temea, i-a spus ea. „Am văzut moartea de atâtea ori, că nu mai e ceva bizar sau de speriat pentru mine.”

Edith nu și-a regretat acțiunile. Dar „stând acum în fața lui Dumnezeu și a veșniciei”, a spus, „îmi dau seama că patriotismul nu e de ajuns. Nu trebuie să simt niciun pic de ură sau dușmănie față de nimeni.”

Apoi s-au rugat în tăcere împreună, până când a venit timpul ca Gahan să plece.

În dimineța următoare, în lumina spectrală cenușie a zorilor, nemții au venit după Edith Cavell. Plutonul de execuție aștepta.

Înainte să fie legată de stâlp, capelanul închisorii a șoptit o ultimă binecuvântare. Edith i-a atins apăsător mâna.

„Cereți-i domnului Gahan”, i-a zis, „să le spună celor dragi mie că sufletul meu, cum sunt încredințată, este în siguranță și că mă bucur să mor pentru țara mea”.

Câteva clipe mai târziu, în curte au răsunat focuri de armă – și totul s-a terminat.

Relatări despre moartea lui Edith au apărut pe prima pagină a ziarelor din întreaga lume. Conașionalii ei din Marea Britanie considerau că execuția ei a fost o monstruozitate fără margini. Niciun european, scria *The Times*, nu poate citi despre soarta ei „fără să fie încercat de cele mai profunde sentimente de milă și rușine”.

La sfârșitul lui octombrie, guvernul a organizat o slujbă de comemorare la Catedrala Saint Paul. Prim-ministrul H.H. Asquith a fost prezent și el, la fel și membrii familiei regale, dar și sute de oameni de rând care stătuseră întreaga noapte la coadă pentru a prinde un loc.

Faptul că Edith fusese vinovată nu avea nicio importanță. Era femeie, iar asta, pentru majoritatea oamenilor, o transforma într-un martir.

De la începutul războiului, guvernele ambelor părți beligerante susținuseră că luptau pentru a-și apăra soțiile și fiicele de agresorii străini.

În Marea Britanie, ziarele înfățișau Belgia ca pe o fecioară nevinovată, amenințată de bestii monstruoase. Nemții, susținea scriitorul William Le Queux, erau o „gașcă numeroasă de Jack Spintecători”, hotărâți să masacreze femei din toată Europa¹.

Afișele care chemau la recrutare au făcut apel la imaginea femeii neajutorate și disperate. „Apărați-vă mamele, soțiile și surorile”, scria pe afișe.

Unele afișe se adresau însă direct femeilor. „Către tinerele londoneze”, începea unul. „« Drăguțul » vostru poartă uniformă militară? Dacă nu, nu CREDEȚI că ar trebui să poarte? Dacă el nu crede că voi și țara voastră meritați să fiți apărate – credeți că el vă MERITĂ?”

A existat chiar și un cântec popular de cabaret, înregistrat de unii dintre cei mai cunoscuți cântăreți ai epocii. „O, nu vrem să vă pierdem”, spunea refrenul, „dar credem că ar trebui să mergeți...”

Dar multe femei nu considerau că e suficient să-și trimită iubiții pe front. Voiau să-și aducă și *ele* contribuția.

Înainte de război, foarte puține femei fuseseră încurajate să-și construiască o carieră. Atunci când aveau totuși un serviciu, deseori munceau ca servitoare. Dar, odată căsătorite, de cele mai multe ori rămâneau la casa lor ca soții și mame.

Dar acum, când atât de mulți bărbați erau pe front, existau mai multe oportunități ca înainte.

---

1. „Jack Spintecătorul” a fost porecla atribuită unui om care ucisese cel puțin cinci femei în Londra la sfârșitul anilor 1880, fără a fi prins vreodată.